

EURÓPAI BIZOTTSÁG

Brüsszel, 2011.7.13.
COM(2011) 427 végleges

ZÖLD KÖNYV

**az audiovizuális művek európai unióbeli online terjesztéséről: a digitális egységes piac
lehetőségei és kihívásai**

TARTALOMJEGYZÉK

1.	Bevezetés.....	3
1.1.	A technológia fejlődéséből adódó lehetőségek.....	3
1.2.	A zöld könyv célja és alkalmazási köre	4
2.	Az audiovizuális médiaszolgáltatások egységes digitális piaca.....	5
2.1.	Jogrendezés az audiovizuális médiaszolgáltatások online továbbításában.....	8
2.2.	Jogrendezés az audiovizuális médiaszolgáltatások továbbközvetítésében	9
2.3.	Jogrendezés a lekérhető mozgókép-szolgáltatásoknál	10
2.4.	Európai filmgyártás és -forgalmazás.....	11
3.	Szakpolitikai megközelítések.....	12
3.1.	Kérdések.....	14
4.	A jogtulajdonosok díjazása az audiovizuális művek online hasznosításáért	16
4.1.	A szerzők díjazása az online hasznosításért.....	16
4.2.	Az előadók díjazása az online hasznosításért.....	17
4.3.	Kérdések.....	18
5.	A felhasználás speciális esetei és kedvezményezettjei	19
5.1.	Mozgóképörökséggel foglalkozó intézmények.....	19
5.2.	Kérdések.....	19
5.3.	Hozzáférés az online audiovizuális művekhez az Európai Unióban	19
5.4.	Kérdések.....	20
6.	A következő lépések	20

1. BEVEZETÉS

1.1. A technológia fejlődéséből adódó lehetőségek

A jelen zöld könyv kiadásának kereteit az intelligens, fenntartható és inkluzív növekedés elősegítését célzó Európa 2020 stratégia, az európai digitális menetrend¹, valamint a Bizottság „A szellemi tulajdon-jogok egységes piaca” c. közleménye (a szellemi tulajdon-jogokra vonatkozó stratégia)² adja. A szellemi tulajdon-jogokra vonatkozó stratégia rámutat, hogy míg az internet határtalan, az EU online piacai a határok sokasága miatt továbbra is elszigeteltek, és nem jött létre egységes piac. A jelen zöld könyv célja, hogy a kifejezetten az audiovizuális művek online forgalmazásában rejlő lehetőségekkel és kihívásokkal foglalkozó vita indításával hozzájáruljon az egységes digitális piac kialakulásához.

Európában a kulturális ágazatok, ezen belül az audiovizuális ágazat részesedése az Unió gazdaságában jelentős mértékű: az uniós GDP mintegy 3%-át adó, évi 500 millió EUR-nyi piaci értéket előállító ágazatok hatmillió főt foglalkoztatnak³. Az Európai Unió a televíziózási idő rangsorában a világon a második; a világ bármely régiójánál több filmet állít elő, és több mint 500 online lekérhető mozgókép-szolgáltatásnak ad otthont. Emellett az ágazat felbecsülhetetlen mértékben járul hozzá Európa kulturális sokszínűségéhez, felszabadítva az abban rejlő hatalmas alkotói potenciált.

Az audiovizuális tartalom hagyományos terjesztési hálózatai nemzeti hatókörűek: a műsorszolgáltató és vezetékes hálózatok elsősorban nemzeti közönséget, vagy egy adott nyelvterületet látnak el. Az audiovizuális tartalmat, különösen a filmet, gyakran tekintik egyszerre kulturális és gazdasági terméknek, amelyet nemzeti összefüggések és kulturális preferenciák kötnek. Az európai audiovizuális politika ezt éppúgy felismeri, mint azt, hogy a kulturális sokszínűség megőrzése az egységes piacon létfontosságú.

Ugyanakkor a digitális technológia és az internet rohamos változásokat idéz elő a tartalom előállításában, forgalomba hozatalában és a fogyasztókhoz való eljuttatásában. A konvergens technológiák jóvoltából ugyanaz a tartalom különféle hálózatokon továbbítható akár hagyományos (földfelszíni, vezetékes vagy műholdas) műsorszórás útján, akár az interneten, és több eszközön jeleníthető meg: televízión, számítógépen, játékkonzolon vagy mobil médialejátszón. A konvergens hálózatok és eszközök egyre elterjedtebbek a piacon. Ezek közé tartozik a kábeltelevízió- és vezetékes internetszolgáltatás, valamint az internetes tartalom megjelenítésére alkalmas televízió. A webes szolgáltatások, például a „számítási felhő” bevezetésével megjelenő új lehetőségek e trendet várhatóan gyorsítják majd. A fogyasztók egyre inkább elvárják, hogy bármit, bárhol, bármikor és bármilyen eszközön nézhessenek. E fejlemények az audiovizuális médiaszolgáltatások felé terelik egyrészt a hagyományos terjesztési hálózatokat, másrészt a filmek bemutatásának hagyományos

¹ A Digital Agenda for Europe: COM (2010) 245 of 19.05.2010.

² A szellemi tulajdon-jogok egységes piaca - A kreativitás és az innováció ösztönzése Európában a gazdasági növekedés elősegítése, minőségi munkahelyek teremtése, valamint kimagasló színvonalú termékek és szolgáltatások biztosítása céljából. COM(2011) 287 végleges, 2011.5.24.

³ Tanulmány: The Economy of Culture in Europe < <http://www.keanet.eu/en/ecoculturepage.html>. Csak az Egyesült Királyságban az audiovizuális ágazatban a gyártás közvetlen hozzáadott értéke mintegy 4 milliárd GBP-t tesz ki évente, míg a közvetlen munkahelyek száma körülbelül 132 000 (2011 Study Creative UK, The Audiovisual Sector & Economic Success, 7. o.).

menetét, mivel a játékfilmek a fogyasztókhoz az eddigi megoldásoknál rugalmasabban is eljuttathatók. A hagyományos értékláncok változnak, az üzleti modelleket pedig módosítani kell azért, hogy megfeleljenek az olyan fogyasztói elvárásoknak, mint a szolgáltatások határokon átnyúló elérhetősége.

Az internet lehetőséget nyújt az audiovizuális ágazat számára a benne rejlő potenciál jobb kiaknázására, valamint arra, hogy szélesebb közönséget érjen el mind Európában, mind azon kívül. Az egységes piac elősegítése kulturális és alkotói szempontból is indokolt: míg a nemzeti piacok mérete esetleg nem elegendő a rétegművek számára, az összevont kereslet révén az ilyen művek piacképessége nőhet. Az új, a határokon átnyúlóan is nyújtott audiovizuális médiaszolgáltatások vonzó lehetőségei egyrészt a jogtulajdonosok bevételeit is növelhetik, másrészt a jogsértő magatartás kezelésére szolgáló megfelelő intézkedések mentén (beleértve a közvetítők általi érvényesítést és együttműködést) hozzájárulhatnak az audiovizuális ágazatban megfigyelhető jelentős mértékű kalózkodás kezeléséhez. E fejlemények fokozhatják a nagyobb sebesség és hálózati kapacitás iránti keresletet, ami üzleti szempontból indokolja a befektetéseket a gyorsabb hálózatok terén.

1.2. A zöld könyv célja és alkalmazási köre

Ez a könyv a technológiai fejleményeknek az audiovizuális művek és filmalkotások terjesztésére és az azokhoz való hozzáférésre gyakorolt hatását vizsgálja. Célja vita kezdeményezése egy olyan keretrendszer kialakításának szakpolitikai lehetőségeiről, amelyben az egységes digitális piacból adódó méretgazdaságosság az európai ipar és fogyasztók előnyére válik. Azon a nézeten alapul, hogy az egységes digitális piac kialakulását gátló tényezők köre és kiterjedése mélyreható elemzéssel határozható meg.

Az audiovizuális tartalomra vonatkozóan az online piac tagoltságának több okát említi, például a technológiai akadályokat, a szerzői jogi engedélyezés összetettségét, a bemutatási intervallumokkal kapcsolatos jogszabályi és szerződéses előírásokat, a szolgáltatók jogbiztonságának hiányát, a fizetési módokat, a fogyasztói bizalmat, valamint a mélyen gyökerező kulturális és nyelvi különbségeket.

Az egységes piaci intézkedéscsomag⁴ már hangsúlyozta, hogy az internet korában a közös jogkezelésnek olyan európai modellek irányába kell fejlődnie, amelyek megkönnyítik a több területre kiterjedő engedélyezést. Ezenfelül az európai digitális menetrendben foglaltak szerint a Bizottság 2012-ig beszámol azokról az intézkedésekről, amelyek a közös jogkezelés elősegítése mellett ahhoz szükségesek, hogy az uniós polgárok, valamint az online tartalmak szolgáltatói és jogtulajdonosai az egységes digitális piac teljes potenciálját kiaknázhassák. Ilyen intézkedés például a határokon átnyúló és a páneurópai engedélyezés elősegítése⁵.

A zöld könyv első részének (2. és 3. szakasz) témája a jogrendezés az audiovizuális médiaszolgáltatások online terjesztésében. Fel kell mérni a területet érintő problémák mértékét, valamint azok pontos jellegét. Szükséges emellett a lehetőségek uniós szintű elemzése, így vizsgálni kell azt, hogy a jogi és szabályozási keretek korszerűsítésre szorulnak-e és ha igen, milyen mértékben ahhoz, hogy az európai vállalkozásokat új üzleti modellek kidolgozására, valamint arra ösztönözzék, hogy tartalmaikat a fogyasztók számára egész Európában elérhetővé tegyék.

⁴ Egységes piaci intézkedéscsomag – Tizenkét mozgatórugó a növekedés serkentéséhez és a bizalom növeléséhez; Együtt egy új fajta növekedésért, COM(2011) 0206 végleges, 2011. április 13.

⁵ Az európai digitális menetrend. COM (2010) 245, 2010.5.19., 10. o.

A második rész (4. szakasz) az audiovizuális művek jogtulajdonosai részére a művek online felhasználásáért járó díjazással foglalkozik. Alapvetően azt a kérdést vizsgálja, hogy szükségesek-e további uniós szintű intézkedések ahhoz, hogy a szerzők és előadók megfelelő díjazásban részesüljenek azon művek és előadások online felhasználása után, amelyek jogaival rendelkeznek.

A harmadik rész (5. szakasz) az audiovizuális művek felhasználásának speciális eseteit, valamint a kivételes kedvezményezetteket tárgyalja. Egyrészt azt vizsgálja, hogy szükséges-e jogszabály-módosítás a mozgóképörökséggel foglalkozó intézmények nagyobb jogbiztonsága érdekében, másrészt kérdéseket tesz fel a fogyatékkal élők a kulturális anyagokhoz való hozzáféréseivel kapcsolatban.

A szakaszokat egy nem teljes körű kérdéssor követi, amely az érdekeltek közreműködését segíti.

2. AZ AUDIOVIZUÁLIS MÉDIASZOLGÁLTATÁSOK EGYSÉGES DIGITÁLIS PIACA⁶

Az európai televíziós piac az amerikai után a világ második legnagyobb regionális piaca. 2006 és 2010 között 12%-kal bővült, ennek több mint felét 2009 és 2010 között teljesítette. 2010-re a piac éves forgalma elérte a 84,4 milliárd EUR-t. Európa 2010-ben is tartotta 29% körüli világpiaci részesedését⁷.

A televíziós műsorszórás megoszlása egyre sokrétűbb. 2009-ben a műholdas műsorszórás az EU televíziós piacából 31 %-ot, a vezetékes szolgáltatás 30%-ot, a digitális földfelszíni televíziós műsorszórás 25 %-ot, míg az IPTV⁸ 5 %-ot tett ki⁹. Nyugat-Európa a legnagyobb IPTV- piac: 2010-ben a világ előfizetőinek 40 %-át foglalta magában. Az IPTV rangsorát Franciaország vezeti a világpiac 23 %-ával, mögötte Kína és az Egyesült Államok áll 16-16 %-kal¹⁰. Az EU televíziózási ideje a világ átlagánál magasabb, és világszerte a legnagyobb növekedést mutatta 2009 és 2010 között¹¹.

⁶ Az audiovizuális médiaszolgáltatásokról szóló 2010/13/EU irányelv meghatározása szerint az audiovizuális médiaszolgáltatás „az Európai Unió működéséről szóló szerződés 56. és 57. cikkében meghatározott olyan szolgáltatás, amelyért egy médiaszolgáltató szerkesztői felelősséggel rendelkezik, és amelynek elsődleges célja műsorszámoknak tájékoztatás, szórakoztatás vagy oktatás céljából a közönséghez történő eljuttatása a 2002/21/EK irányelv 2. cikkének a) pontja értelmében vett elektronikus hírközlő hálózaton keresztül. Az ilyen audiovizuális médiaszolgáltatás vagy az ezen cikk e) pontjában meghatározott televíziós műsorszolgáltatás, vagy az ezen cikk g) pontjában meghatározott lekérhető audiovizuális médiaszolgáltatás”.

⁷ Idate News 541., 2011. január 12.

⁸ Az IPTV szolgáltatás videojelet továbbít a telefonhálózat dedikált részén keresztül. A jel elkülönül az internet adatfolyamától, valamint a televíziókészülékhez lineáris adás, illetve lekérhető szolgáltatás vételéhez telepített kiegészítő egységen keresztül érkező tartalomtól. A szolgáltatást egyre szélesebb körben kínálják a távközlési szolgáltatók (Európai Audiovizuális Megfigyelő Intézet: Video on Demand and catch-up TV in Europe, 22. o.). 22)

⁹ Az elsődleges televíziókészülékre vonatkozó adatokat a Screen Digest szolgáltatta.

¹⁰ <http://www.telegeography.com/products/commsupdate/articles/2011/03/17/iptv-subscribers-reach-45-million-as-telcos-achieve-10-penetration-rate/>

¹¹ Eurodata sajtóközlemény, 2011. március 24.

A technológia fejlődéséből adódó lehetőségek megsokszorozódásával a teljes audiovizuális értéklánc változik. Az over-the-top video¹², az IPTV és a connected TV¹³ fejlődésével az online képi tér nemcsak a televíziós csatornák, kábelhálózatok és széles sávú szolgáltatók között oszlik meg, hanem abban egyre inkább helyet kapnak az újonnan piacra lépő szolgáltatók is¹⁴. A képet tovább árnyalja a végfelhasználók által létrehozott és feltöltött online tartalomra (felhasználói tartalomra) épülő közösségi oldalak gyors fejlődése, valamint a „felhőalapú” szolgáltatások térnyerése¹⁵.

A lekérhető mozgókép-szolgáltatás (VoD) magában foglalja a „katalógusban szereplő” audiovizuális művek online forgalmazását és kölcsönzését. Az ilyen művek elsősorban játékfilmek, de megtalálhatók közöttük audiovizuális játékfilmek, dokumentumfilmek, oktatóműsorok, rajzfilmek stb. is. A VoD-szolgáltatások feltörekvő európai piaca dinamikus, sokrétű és gyorsan bővül, ezzel együtt elmarad az Egyesült Államok piaca mögött. Összességében Európában 2008 végén több mint 500 lekérhető audiovizuális szolgáltatás volt elérhető különféle üzleti modellekben¹⁶, amelyek forgalma 544 millió EUR-t tett ki. Az előrejelzések szerint a VoD forgalma a következő néhány évben drasztikusan megnő, így az audiovizuális piacok jelentősebb szeletét képezi majd¹⁷. A műsorszórási szolgáltatások határokon átnyúló továbbításának és vételének az EU területén jól kialakult keretei vannak. Egyrészt az audiovizuális médiaszolgáltatásokról szóló irányelv megalapozza a televíziós műsorok Unión belüli szabad továbbításának és vételének elvét. A keretrendszer másrészt kiegészíti a műholdas műsorsugárzásról és a vezetékes továbbközvetítésről szóló irányelv¹⁸, amelynek célja a szerzői és szomszédos jogok rendezésének elősegítése a határokon átnyúló műholdas műsorsugárzási és a vezetékes továbbközvetítési szolgáltatások esetében. Jelenleg nincs olyan jogi eszköz, amely a szerzői és szomszédos jogokat kifejezetten a határokon átnyúló online audiovizuális médiaszolgáltatások vonatkozásában rendezné.

Nem szabad megfeledkezni arról, hogy a magánfelek közti megállapodásoknak mindenkor tiszteletben kell tartaniuk a versenyjogot.

¹² Általában olyan mozgókép-szolgáltatás, amely a fogyasztóhoz a hagyományos mozgókép-sugárzási struktúrán kívül, pl. internetkapcsolattal rendelkező kiegészítő egységen, táblagépen vagy játékkonzolon keresztül jut el.

¹³ A televíziókészülékbe integrált internetkapcsolatot jelöli (internetes tartalom megjelenítésére alkalmas televízió).

¹⁴ 2008 végén az Európában működő VoD-szolgáltatók 33%-a eredetileg televíziós műsorszolgáltató, 17%-a távközlési szolgáltató, 14%-a tartalomszolgáltató, 9%-a pedig az egyesült államokbeli vállalat leányvállalata volt.

¹⁵ A számítási felhő több szerveralapú számítástechnikai erőforrás digitális hálózaton keresztüli elérését jelenti. A klasszikus számítástechnikával szemben a felhőalapú szolgáltatás felhasználója az adatokat és szolgáltatásokat nem a saját gépén, hanem a szolgáltató szerverén tárolja, amely más országban is lehet. A felhasználó az adatait hálózaton, általában az interneten keresztül bárholnan elérheti.

¹⁶ Európai Audiovizuális Megfigyelő Intézet: Video on Demand and catch-up TV in Europe, 2009. október, 113. o.

¹⁷ Forrás: A KEA „Multi-territory Licensing of Audiovisual Works in the European Union” c. tanulmánya, 108–109. o. Az Egyesült Királyságban a VoD 139 millió EUR-s forgalma a szórakoztató filmekből származó bevétel 3%-át tette ki 2009-ben, amely a kiskereskedelmi és kölcsönzési piac 8%-ának felelt meg (az Egyesült Királyság Versenyügyi Bizottság „Movies on Pay TV Market Investigation” c. vizsgálatához készült „Pay TV and movies on pay TV” c. háttéranyag). Az Egyesült Államokban a VoD az előző évhez képest 33%-kal növelte részesedését, így 2010-ben a teljes kiskereskedelmi és kölcsönzési forgalom 13%-át tette ki. (Digital Entertainment Group: Year End 2010 Home Entertainment Report)

¹⁸ A Tanács 93/83/EGK irányelve (1993. szeptember 27.) a műholdas műsorsugárzásra és a vezetékes továbbközvetítésre alkalmazandó egyes szerzői és szomszédos jogi szabályok összehangolásáról

Amint arra a bevezetésben rámutattunk, az audiovizuális médiaszolgáltatások többsége nemzeti közönségre vagy egy adott nyelvterületre összpontosít¹⁹. A több területet lefedő műsorszórásai szolgáltatások jobbra nem alakultak ki, a műsorszolgáltatók pedig gyakran tartózkodnak a páneurópai szintű jogrendezéstől, mivel a külföldi fogyasztói kereslet és a hirdetésből származó potenciális bevétel *jelenleg* nem indokolja a szolgáltatások létrehozásával és a tartalom engedélyezésével összefüggő többletköltségeket²⁰. Eddig az erőteljes márkajegyekkel rendelkező, mozifilmekre, gyermekműsorokra, sportra, utazásra stb. összpontosító tematikus szolgáltatások tudtak külföldön is terjeszkedni.

Számos lekérhető mozgókép-szolgáltatást kínáló platform több területet is lefed²¹. Ezek jellemzően továbbra is a „saját nyelvükön” szólnak ügyfeleikhez, és a tartalmat az olyan helyi szempontokhoz igazítják, mint a nyelv, a filmek besorolása, a szinkronnal és feliratozással kapcsolatos követelmények, a reklám, a munkaszüneti időszakok, valamint az általános fogyasztói ízlés. Ez egybevág mind a nagy, mind a kis gyártók és forgalmazók tapasztalataival. Elmondásuk szerint bár a tartalom engedélyezését üzletileg indokolt esetben több területre kiterjedően végzik, célzott és helyi beruházásokra is szükség van ahhoz, hogy a filmeket az egyes országokban népszerűsítsék és eladják²².

A több területet lefedő szolgáltatások bevezetésekor azokat jellemzően magas jövedelmű és műszakilag fejlett piacokon tesztelik. Ebből adódóan a kisebb piacok vagy az alacsonyabb átlagjövedelmű tagállamok esetében fennáll a kockázata annak, hogy azok lemaradnak az innovatív audiovizuális lehetőségek kihasználása terén. Azt továbbá, hogy a minőségi tartalom csak egyes tagállamok fogyasztói számára elérhető, nehéz elfogadtatni azokkal az európai polgárokkal, akik úgy gondolják, hogy lehetőséget kell kapniuk a tartalmi kínálatához való hozzáféréshez attól függetlenül, hogy a lakhelyük melyik tagállamban található²³.

A területi engedélyezés gyakorlata nemrégén a Premier League-ügyben került előtérbe²⁴. Az ügy azt a gyakorlatot érinti, amely a hozzáférést feltételes hozzáféréseken alapuló technológia segítségével területileg korlátozza olyan sportközvetítések esetében, amelyeket különböző tagállamokhoz műhold útján továbbítanak²⁵. A Bíróság még nem hozott ítéletet az ügyben.

¹⁹ Lásd a műholdas műsorsugárzásról és a vezetékes továbbközvetítésről szóló irányelv végrehajtásáról szóló bizottsági jelentést (COM/2002/0430 végleges), valamint Bernt Hugenoltz „Nouvelle lecture de la directive Satellite Câble: passé, présent et avenir” c. munkáját.

²⁰ Sőt, a műsorszolgáltatók szolgáltatásainak földrajzi kiterjedését is olyan tényezők határozzák meg, mint a hirdetői érdeklődés földrajzi kiterjedése (reklámbevételből finanszírozott műsorszolgáltatók esetében), valamint az, hogy a jogok költsége fenntartható-e az alapvető piacon. Az EU-ban 2009-ben az ágazat bevételeinek 38%-a származott előfizetésből, 32%-a reklámból, és 30%-a állami finanszírozásból (Screen Digest). Egyszerűen fogalmazva a fizetős televíziózás modelljében olyan tartalomra van szükség, amelyért a fogyasztó hajlandó fizetni.

²¹ Pl. Acetrax, Chello, Headweb, iTunes, Playstation Network Live, Voddler, Xbox Live.

²² Pl. A Paramount újonnan bemutatott filmjei a VoD-intervallumban az Unió 21 tagállamában érhetők el online, valamint digitális vezetékes, műholdas vagy IPTV hálózaton.

²³ E tekintetben figyelembe kell venni a szolgáltatásokról szóló irányelv (a belső piaci szolgáltatásokról szóló, 2006. december 12-i 2006/123/EK irányelv) 20. cikkét, amely szerint a tagállamoknak biztosítaniuk kell, hogy a szolgáltatás igénybevevőjére ne vonatkozzanak megkülönböztető előírások állampolgársága vagy lakóhelye alapján.

²⁴ Football Association Premier League Ltd kontra QC Leisure (C-403/08. sz. ügy) és Karen Murphy kontra Media Protection Services Ltd (C-429/08. sz. ügy).

²⁵ Egy egyesült királysági fogadóban a Premier League mérkőzéseit Görögországból importált dekódoló kártya felhasználásával mutatták be. A görög műholdas műsorszolgáltató a közvetítési jogokat kizárólag Görögországra kiterjedően vásárolta meg, ugyanakkor a görög dekódoló kártya lényegesen olcsóbb volt, mint az, amelyet az egyesült királysági műsorszolgáltató az Egyesült Királyságban való

Korábbi ítéleteiben az Európai Unió Bírósága azt állapította meg, hogy a szolgáltatásnyújtás szabadsága nem tiltja a műsorszórási engedélyek földrajzi korlátozását²⁶.

2.1. Jogrendezés az audiovizuális médiaszolgáltatások online továbbításában

Egészen a közelmúltig a műsorszolgáltatók tevékenysége főként lineáris (vezeték nélküli, műholdas vagy vezetékes) műsorszórásból állt, és a műsorszolgáltatóknak mindössze a szerzők, előadók és gyártók jogait kellett rendezniük az audiovizuális művek sokszorosításával és továbbításával, ill. a fogyasztókhoz való eljuttatásával kapcsolatban. A műsorszolgáltatók azonban egyre inkább műsoruk legalább egy részét lekérhető formában (utólagosan megtekinthető televízió-műsorok, letöltések útján) is elérhetővé teszik az eredeti közvetítést követően. Sőt, a nagyobb európai televíziós csatornák többsége nyújt olyan szolgáltatást, amelyben műsorai utólagosan megtekinthetők²⁷. Az elérhető műsorok közé hírek, magazinműsorok, sorozatok és játékfilmek tartoznak. Az ilyen online (lekérhető) szolgáltatások nyújtásához a műsorszolgáltatóknak az eredeti közvetítéshez szükséges jogoktól eltérő jogokat kell rendezniük, nevezetesen a sokszorosítás és a hozzáférhetővé tétel jogát²⁸.

Ha a műsorszolgáltató az online szolgáltatást az eredeti közvetítés területén kívül is nyújtja, akkor a jogokat minden egyes további területre vonatkozóan rendeznie kell. Rendszerint az audiovizuális műhöz fűződő gazdasági jogok a közreműködőkről (szerzők, előadók) a gyártóra előzetes fizetés ellenében, jogszabály vagy szerződés alapján szállnak át²⁹. Ezáltal a gyártó az audiovizuális mű hasznosításának legtöbb formáját – akár lekérhető formában – egyedileg engedélyezheti. Ugyanakkor az audiovizuális rögzítés során felhasznált művek és egyéb tartalom (különösen a kísérőzene) online, több területre kiterjedő hasznosításával kapcsolatos jogok rendezése bizonyos esetekben egyes jogtulajdonosok számára jelentős adminisztrációs erőfeszítéssel és ügyleti költséggel jár.

felhasználásra értékesített. A főtanácsnok 2011. február 3-i indítványa szerint a szolgáltatásnyújtás szabadsága kizárja az olyan rendelkezéseket, amelyek tiltják a kódolt műholdas televíziós jel vételére alkalmas, feltételes hozzáféréseken alapuló eszköz felhasználását egy adott tagállamban akkor, ha azt a jogtulajdonos beleegyezésével másik tagállamban hozták forgalomba. A főtanácsnok megállapította továbbá, hogy a versenyszabályokkal ellentétes az olyan szerződéses kötelezettség, amely a műsorszolgáltató számára előírja annak megakadályozását, hogy műholdas dekódoló kártyáit az engedélyben foglalt területen kívül felhasználják.

²⁶ Coditel kontra Ciné Vog Films, EB, 1980. március 19., 62/79. sz. ügy; Coditel kontra Ciné Vog Films (Coditel II), EB, 1982. október 6., 262/81. sz. ügy.

²⁷ Európai Audiovizuális Megfigyelő Intézet: Video on Demand and catch-up TV in Europe, 2009. október, 220. o.

²⁸ Itt megjegyzendő, hogy e jogok függetlenek a technológiától. A hozzáférhetővé tétel jogának rendezése a nyújtott szolgáltatásból adódóan szükséges (mű hozzáférhetővé tétele lekérhető formában), függetlenül a teljesítés során alkalmazott platformtól vagy protokolltól (pl. vezetékes hálózat, internetprotokoll vagy egyéb). E jogokat nemzetközi szerződések biztosítják, amelyekben az EU és valamennyi tagállama részes (a Szellemi Tulajdon Világszervezetének (WIPO) szerzői jogi szerződése és az előadásokról és hangfelvételekről szóló szerződése), továbbá a közösségi vívmányok (az információs társadalomról szóló, 2001. május 22-i 2001/29/EK irányelv).

²⁹ További részletek a 4. szakaszban találhatók.

2.2. Jogrendezés az audiovizuális médiaszolgáltatások továbbkövetítésében

A sugárzott műsorszámok továbbkövetítése (ez általában a sugárzott műsorszám más szervezet, pl. vezetékes szolgáltató általi egyidejű továbbítását jelenti) külön szerzői jogi aktus, amely szintén a jogtulajdonosok engedélyéhez kötött.

A műholdas műsorsugárzásról és a vezetékes továbbkövetítésről szóló irányelv kétutas szerzőijog-rendezi folyamatot rögzít a más tagállamból sugárzott műsorszámok műhold segítségével történő egyidejű továbbkövetítésére vonatkozóan. Egyrészt a műsorszolgáltatók eseti alapon engedményezhetik saját jogait, valamint a szerződéssel rájuk átruházott jogokat a vezetékes szolgáltatók számára³⁰. Másrészt az irányelv rögzíti, hogy egy adott műsorszám vezetékes továbbkövetítéséhez szükséges valamennyi egyéb jogot kizárólag jogkezelő szervezet kezelhet. Erre az egyidejű vezetékes továbbkövetítés esetében azért volt szükség, mert egyébként a vezetékes szolgáltatók számára nehézséget okozna a műsorszolgáltatók által részükre továbbított műsorszámokhoz fűződő valamennyi jog időbeni rendezése, ebből adódóan pedig a műsor közvetítése során fellépő kimaradások kockázatának megelőzése³¹. Az irányelv rendelkezései kizárólag a „másik tagállamból származó [műsor] eredeti közvetítésének egyidejű, változatlan és teljes terjedelmű, kábeles vagy mikrohullámos rendszeren keresztüli [...] továbbkövetítése”³².

Az új digitális platformok megjelenésével lehetővé vált a műsorszámok különböző hálózatokon történő egyidejű továbbkövetítése. A DSL-³³ és IPTV-szolgáltatók, valamint a mobilhálózatok és az egyéb digitális platformok (pl. DTT³⁴) üzemeltetői szintén nyújtanak a műsorok továbbkövetítését végző szolgáltatásokat. A műsorok internetes továbbkövetítésének általános elnevezése simulcasting. Felmerül a kérdés, hogy a műholdas műsorsugárzásról és a vezetékes továbbkövetítésről szóló irányelv konkrét technológiákra vonatkozó rendelkezéseit felül kell-e vizsgálni egy olyan, az audiovizuális médiaszolgáltatások határokön átnyúló továbbkövetítését szabályozó keretrendszer kialakításához, amely a teljesítési platform technológiája szempontjából semleges. Elmondható, hogy ezt részben már ma is alkalmazzák a gyakorlatban, hiszen az analóg szolgáltatást (egyidejű, változatlan és teljes terjedelmű továbbkövetítést) nyújtó széles sávú szolgáltatókra kiterjednek a vezetékes terjesztésre vonatkozó nemzetközi megállapodások. Az ilyen megállapodások általában nem vonatkoznak a lekérhető szolgáltatásokra, valamint a webes eredetű streaming-szolgáltatásokra (utóbbiak általános megnevezése webcasting).

Megfogalmazódott az is, hogy a műholdas műsorsugárzásról és a vezetékes továbbkövetítésről szóló irányelv jelenlegi, a vezetékes továbbkövetítésre vonatkozó szabályai szerint a jogrendezés több jogképviseleti szervezettel bonyolítandó ügylettel járhat, továbbá tisztázatlan és bizonytalan lehet az, hogy az egyes jogok engedményezésére melyik

³⁰ A műholdas műsorsugárzásról és a vezetékes továbbkövetítésről szóló irányelv 10. cikke.

³¹ A vezetékes szolgáltatóknak így nem szükséges a közvetített műsorszámok valamennyi jogtulajdonosától egyenként beszerezniük az engedélyeket. Ehelyett az engedélyezést a harmadik feleket illető jogokkal kapcsolatban jogkezelő szervezettel, a műsorszolgáltatót közvetlenül illető jogokkal kapcsolatban pedig a megfelelő műsorszolgáltatóval bonyolítják.

³² A műholdas műsorsugárzásról és a vezetékes továbbkövetítésről szóló irányelv 1. cikkének (3) bekezdése.

³³ A DSL (digitális előfizetői vonal) esetében a digitális adatátvitel telefonhálózaton történik.

³⁴ A DTT (digitális földfelszíni televíziós műsorszórás) a műsorok rádiófrekvencián, digitális formában történő továbbítása. Az analóg földfelszíni televíziós műsorszóráshoz hasonlóan a DTT vétele földi antennával történik.

fél rendelkezik felhatalmazással. Ezzel összefüggően vita tárgyát képezte az is, hogy szükséges-e a vezetékes továbbközvetítés esetében a kötelező közös engedélyezés fenntartása, vagy pedig a jogtulajdonosok kapjanak lehetőséget az egyedi engedélyezésre.

2.3. Jogrendezés a lekérhető mozgókép-szolgáltatásoknál

Az audiovizuális piacok a világon mindenütt a művek bemutatására vonatkozó kizárólagos megállapodásokon alapulnak. A filmszínházi bemutatás központi szerepet játszik a film márkajegyeinek kialakításában minden olyan országban, ahol a filmet bemutatják. A gyártók és forgalmazók bevételeiket úgy maximalizálják, hogy az adott film forgalomba hozatalához használt médiaplatformot intervallumokra osztják fel³⁵. Ezek az intervallumok vagy időrendi sorrendek tagállamonként eltérőek, de pl. egy játékfilm esetében a megszokott sorrendben a filmszínházi bemutatás az első, amelyet a videó/DVD/Blu Ray, a VoD, a fizetős TV, végül a szabadon fogható televíziós adás követ. A tagállamok túlnyomó többségében az időrendi sorrendet, valamint az egyes bemutatási intervallumok hosszát a jogtulajdonosok és forgalmazók közötti szerződés rögzíti. Ettől eltérően két tagállam nemzeti intézkedésekkel szabályozza a bemutatási intervallumokat³⁶, míg mások a filmek támogatását a filmszínházi bemutatásra vonatkozóan elfogadott intervallumok betartásához kötik³⁷.

A későbbi változatok (későbbi intervallumokban történő) hasznosításához kapcsolódó marketing az eredeti filmszínházi bemutatásra épít, amelynek lényeges szerepet tulajdonítanak minden egyes film általános megtérülésének megállapításakor. A filmgyártók és -forgalmazók megkezdték a hagyományos bemutatási intervallumok átrendezését, amelynek keretében például a filmeket a lekérhető (VoD) szolgáltatások számára a filmszínházakkal és a DVD-n való megjelenéssel egy időben teszik elérhetővé³⁸. E fejlemény részben annak tudható be, hogy a marketing veszíthet lendületéből akkor, ha a mű első bemutatása és egyéb csatornákon való későbbi hasznosítása között túl hosszú idő telik el. Ugyanakkor a felosztott platformon való forgalmazás és a területenként elkülönült bemutatás jelenlegi rendszere számára komoly kihívást jelent a fogyasztók növekvő igénye arra, hogy az audiovizuális művekhez és a filmalkotásokhoz gyakorlatilag azok első bemutatását követően azonnal hozzájussanak, lakóhelyüktől függetlenül. Egyre gyakoribb, hogy egy film kalózmásolatai az interneten elérhetők még a film első, filmszínházi vagy televíziós bemutatása előtt, ami szintén a rövidebb bemutatási intervallumok irányában hat³⁹.

³⁵ A filmszínházi bemutatást követő intervallumokat KEA „Multi-territory Licensing of Audiovisual Works in the European Union” c. tanulmánya (56. o.) ismerteti.

³⁶ Franciaország és Portugália. Lásd Martin Kuhr (IRIS plus): Media Windows in Flux, 4–5. o.

³⁷ Pl. Németország és Ausztria. Uo.

³⁸ Példa erre a Warner Bros „Day and Date” kezdeményezése, amelynek keretében a VoD-változat a DVD-vel azonos napon jelenik meg. A kezdeményezéshez tartozó műveket az EU tagállamok nagy részében bemutatják. Hasonló alternatív forgalmazási modellekkel az európai piac szereplői is kísérleteznek. Fatih Akin A másik oldalon (The Edge of Heaven) c. filmjét a Curzon Artificial Eye mutatta be figyelemre méltó módon. A filmet a filmszínházakban 2008 elején kezdték vetíteni, ugyanakkor prémium díjszabással (körülbelül egy mozijegy árért) a Sky VoD-szolgáltatásán keresztül is elérhető volt korlátozott ideig (14 napig). A Curzon szerint a kísérleti VoD-bemutató fellendítette a film jegyeladásait, és a tapasztalatot több filmje is visszaigazolta. Európai Audiovizuális Megfigyelő Intézet:

³⁹ Európai Audiovizuális Megfigyelő Intézet: Video on Demand and catch-up TV in Europe, 2009. október, 75. o.

Az európai filmgyártók a filmszínházi bemutatást különösen fontosnak tartják az európai filmek esetében, tekintettel azok viszonylag szerény promóciós keretére⁴⁰. A jelek szerint az olyan megközelítés, amely a gyártók és forgalmazók számára nem teszi lehetővé, hogy befektetésük megtérülését szerződéses forgalmazás és marketing útján biztosítsák, várhatóan jelentősen rontja a befektetési kedvet a filmgyártásban.

A fentiekben szó volt arról, hogy az audiovizuális művekhez fűződő gazdasági jogok (ezen belül a hozzáférhetővé tétel joga) rendszerint a szerzőkről és előadókról a gyártóra száll át jogszabály vagy szerződés alapján. Ez lehetővé teszi a gyártó számára, hogy a VoD-szolgáltatásokhoz szükséges jogok többségét közvetlenül engedélyezhesse. Ettől függetlenül a jogrendezés egyes VoD-szolgáltatók számára nehézkesnek és költségesnek tűnik. Egyrészt lehet, hogy az előfinanszírozási megállapodások keretében a gyártók a hasznosítási jogokat területi alapon osztották fel, és az egyes területeken külön forgalmazó partnert jelöltek ki a marketing- és forgalmazói feladatok ellátására. Másrészt egyes esetekben problémát jelent annak tisztázatlansága, hogy az audiovizuálisan rögzített termékekben foglalt művekre és egyéb tartalmakra vonatkozóan mely jogok rendezése szükséges.

2.4. Európai filmgyártás és -forgalmazás

Az EU ma a világ egyik legnagyobb filmgyártója: 2009-ben 1168 játékfilm készült itt, míg az Egyesült Államokban 677⁴¹. Becslések szerint az Unióban a jegyeladások mintegy 25%-át európai filmek teszik ki, míg az egyesült államokbeli filmek piaci részesedése 68%⁴². Ezzel szemben az USA piacán az egyesült államokbeli filmek részesedése 93%, míg az európai filmeké 7% volt 2009-ben. Az online piaci részesedésekre vonatkozóan nem állnak rendelkezésre nyilvános adatok.

A fenti adatok tükrözik az európai filmipart érintő sajátos szerkezeti jellemzőket, így a nemzeti piacok nyelvi és kulturális sajátosságait és igényeit, valamint a korlátozott finanszírozási lehetőségeket. Európa erőteljesen tagolt audiovizuális ágazatát számos kis- és közepes vállalkozás (kkv) alkotja⁴³. Helyzetéből adódóan Európában nem alakulhatott ki a hollywoodi nagyok által létrehozotthoz hasonló stúdiórendszer. Más országokhoz képest a beruházások szintje alacsony⁴⁴, és egy átlagos filmre a nagy stúdiókra jellemző költségvetés töredéke jut⁴⁵. Az európai filmek gyártásuk területén gyakran sikeresek, a fenti adatok azonban azt mutatják, hogy az e területen kívüli forgalmazásuk és vonzerejük jellemzően korlátozott.

Az európai mozi strukturális kihívásaiból adódóan az ágazat fejlődését nem bízták kizárólag a piaci erőviszonyokra. Az uniós jogszabályok, nevezetesen az audiovizuális médiaszolgáltatásokról szóló irányelv elsődleges feladata az olyan közérdekű célok

⁴⁰ Ez még fontosabb koprodukció esetében, mivel az egyes területeket képviselő társproducerek (gyártó-forgalmazók) befektetésük fejében elvárják, hogy saját területükön kizárólagos jogokkal bírhassanak. Ez más produkciókra is igaz. Az egyes tagállamok forgalmazói számára az ügynök kizárólagos jogokat biztosít saját területükön.

⁴¹ Összehasonlításképpen India, Japán és Kína 2009-ben sorban 819, 456, illetve 445 filmet gyártott. Európai Audiovizuális Megfigyelő Intézet: Focus 2010.

⁴² Az európai gyártású, az Egyesült Államokból finanszírozott filmekkel együtt

⁴³ 2007-ben Franciaországban több mint 600, az Egyesült Királyságban 400, Németországban 200 filmgyártó működött.

⁴⁴ Az egy főre jutó beruházás az Egyesült Államokban 41 USD, Japánban 20 USD, míg Európában 13 USD (Screen Digest, 2011).

⁴⁵ Egy többségében francia gyártásban készült film átlagos költségvetése 2010-ben 5,48 millió EUR volt (CNC: La production cinématographique en 2010, 10. o.).

biztosítása, mint a pluralizmus, a kulturális és nyelvi sokszínűség, és a kiskorúak védelme. Ugyanezen megfontolásból az audiovizuális médiaszolgáltatásokról szóló irányelv és a MEDIA program⁴⁶ elősegíti az európai művek létrehozását, továbbá mind lineáris, mind nemlineáris szolgáltatások keretében történő forgalmazását. A MEDIA program kiemelt célja az európai audiovizuális alkotások forgalmának és közönségének bővítése az Európai Unión belül és kívül. A jelenleg felülvizsgálat tárgyát képező, a filmművészeti szektornak nyújtott állami támogatásokról szóló közlemény⁴⁷ megfelelő keretet biztosít, ami lehetővé teszi a tagállamok számára, hogy úgy nyújtsanak pénzügyi támogatást a filmgyártáshoz és –terjesztéshez, hogy eközben a belső piacon fenntartják az azonos versenyfeltételeket.

Az Európai Bizottság felismeri, hogy a nemzeti finanszírozási rendszerek alapvető fontosságúak a helyi produkciókra irányuló beruházások, valamint a különböző platformok közötti szoros kapcsolatok fenntartásában, mivel a hagyományos műsorszolgáltatók az audiovizuális művek és filmalkotások jelentős megrendelői és forgalmazói⁴⁸. Egyes esetekben jogszabály is kötelezi őket arra, hogy forgalmuk bizonyos hányadát helyi produkciókra fordítsák.

Az európai kulturális piacok tagoltságának kezelésére kidolgozott MEDIA program eredményes támogatási mechanizmust biztosít mind az európai filmek több területen való hozzáférhetőségéhez, mind a kialakulóban lévő VoD-platformok számára. A 2010-ben támogatott 16 projekt között csupán négy egyértelműen nemzeti hatókörű van⁴⁹. A másik 12 projekt nemzetközi közönséget ér el, és nem feltétlenül korlátozódik az Unió határain belülre⁵⁰.

3. SZAKPOLITIKAI MEGKÖZELÍTÉSEK

Az Európai Bizottság elkötelezte magát amellett, hogy hozzájárul az online szolgáltatások a fogyasztók általi elérhetőségét jellemző különbségek megszüntetéséhez, és ennek érdekében európai keretrendszert hoz létre a több területre, valamint Európa egészére kiterjedő online

⁴⁶ http://ec.europa.eu/culture/media/index_en.htm

⁴⁷ A Bizottság közleménye a filmművészeti és más audiovizuális alkotásokkal kapcsolatos bizonyos jogi szempontokról, COM(2001) 534, 2001.9.26.

⁴⁸ Az Egyesült Királyságban a televíziós csatornák forgalma a szórakoztató filmekből származó bevétel 31%-át tette ki 2009-ben (az Egyesült Királyság Versenyügyi Bizottság „Movies on Pay TV Market Investigation” c. vizsgálatához készült „Pay TV and movies on pay TV” c. háttéranyag). Franciaországban 2010-ben a 7 millió EUR-nál nagyobb költségvetésű filmek mintegy 55%-át koprodukcióban, a jogok műsorszolgáltatók részére történő előzetes értékesítésével, forgalmazási megállapodásokból finanszírozták (CNC: La production cinématographique en 2010, 17. o.).

⁴⁹ E platformoknak „minimális Európai vetülettel” kell rendelkezniük (legalább öt jogosult ország műveit kell tartalmazniuk, az EU hivatalos nyelvei közül öt nyelven). A támogatási feltételek előnyben részesítik azokat a platformokat, amelyek a műveket több területen és nyelven teszik elérhetővé.

⁵⁰ A MEDIA program olyan VoD-platformokat támogat, mint a MUBI, a UNIVERSCINE és a EUROVOD. A EUROVOD és a MUBI (<http://mubi.com>) márkaismertségre tett szert, és a Sony Playstationnal kötött megállapodásuk révén jó eséllyel válhatnak életképessé. Kínálatuk egy része Európa-szerte, míg különböző katalógusaik területi alapon érhetők el. A MEDICI (www.Medici.TV) egy behatárolt területen, a komolyzenében vált nemzetközileg ismertté. A platform streaming-szolgáltatásai révénval élő zenei előadások tekinthetők meg az interneten. A MEDIA program keretében támogatott mobil projektek, pl. a Shortz (www.shortz-tv.com) szintén páneurópai közönséget érnek el

szolgáltatások szerzői jogi engedélyezéséhez⁵¹. Amint az a szellemi tulajdon-jogokra vonatkozó stratégiában szerepelt, a Bizottság jogalkotási javaslatot terjeszt elő 2012 első felében a szerzői jogok közös kezelésének (többek közt a jogkezelő szervezetek átláthatóságának fokozása és jobb irányításuk révén történő) javítására, és ezáltal annak biztosítására, hogy a kialakuló közös jogkezelés megfeleljen a több területre érvényes engedélyezéssel kapcsolatos igényeknek. Az olyan audiovizuális műveknél, amelyeknél az engedélyezés sok esetben egy lépésben – közvetlenül a gyártón keresztül – megoldható, a jogok közös engedményezését biztosító keretrendszer különösen fontos lehet bizonyos szempontokból, pl. az audiovizuális műben felhasznált zeneművekkel kapcsolatos jogrendezés szempontjából.

Születtek egyéb megoldásokra vonatkozó javaslatok is. Az egyik megoldás kiterjesztené a műholdas műsorsugárzásról és a vezetékes továbbközvetítésről szóló irányelvben rögzített műholdas sugárzásnál alapul vett származási ország elvét az online műsortovábbításra, különösen a műsorszórási tevékenységet kiegészítő, lekérhető szolgáltatások (pl. az utólagosan megtekinthető televízió-műsorok) esetében. E forgatókönyv szerint az online továbbítás kiindulási országának jogát kellene alkalmazni azzal, hogy a felek a jogdíjat a továbbítás valamennyi szempontja, így a tényleges és potenciális közönség és a nyelvi változatok figyelembevételével állapíthassák meg⁵². Emellett a származási országon alapuló megközelítés alkalmazása nem érintené a felek szerződési szabadságát, vagyis az engedély feltételeinek megállapításakor a jogtulajdonosok és a kereskedelmi felhasználók szerződésben rögzíthetnék az engedély területi hatályát⁵³.

Kérdéses, hogy az online továbbításra vonatkozóan hogyan állapítható meg a származási ország⁵⁴. Ez különösen a lekérhető szolgáltatások vonatkozásában lényeges, amelyeknél a származási országon alapuló megközelítés bevezetése könnyen szabályozói arbitrázshoz vezethet a szolgáltató letelepedési országának megválasztása tekintetében. Az audiovizuális művek nyelvspecifikusak, az audiovizuális médiaszolgáltatások többsége pedig elsősorban nemzeti közönséget, vagy legfeljebb azonos nyelvű csoportot céloz meg. Fel kell mérni a probléma pontos méretét, valamint a származási ország elvének kiterjesztésével keletkező hozzáadott értéket. Vizsgálni kell emellett a jogtulajdonosokat megillető védelem szintjével, valamint a további harmonizáció szükségével kapcsolatos egyéb kérdéseket is. Mérlegelni kell annak okait is, hogy több mint tizenöt évvel a vonatkozó irányelv alkalmazását követően e megközelítés nyomán miért nem jelentek meg széles körben a páneurópai műholdas műsorszolgáltatások⁵⁵.

⁵¹ Lásd az Európai Bizottság „A szellemi tulajdon-jogok egységes piaca” c. közleményét (COM(2011) 287, 11. o.).

⁵² A 93/83/EGK irányelv (17) preambulumbekzdése.

⁵³ A műholdas műsorsugárzásról és a vezetékes továbbközvetítésről szóló irányelv (16) preambulumbekzdése.

⁵⁴ A műholdas műsorszórás esetében a közvetítés cselekménye kizárólag abban a tagállamban valósul meg, amelyben a műsorsugárzó szervezet ellenőrzése és felelőssége mellett a nyilvánosság általi vételre szánt műsorhordozó jeleket a műhold felé, majd onnan a Föld felé vezető megszakítatlan közvetítési láncba juttatják. Lásd a műholdas műsorsugárzásról és a vezetékes továbbközvetítésről szóló irányelv 1. cikke (2) bekezdésének b) pontját.

⁵⁵ Sok esetben a műholdas sugárzás földrajzi terjedelme korlátozott; kevés páneurópai szolgáltatás jelent meg. Egy tanulmány megállapította, hogy az EU műholdas csatornáinak kevesebb mint a fele nemzetközi. Ezek elsősorban tájékoztató, felnőtt tartalmú és kisebbségi nyelvű csatornák (KEA: Multi-territory Licensing of Audiovisual Works in the European Union, 146. o.).

A Bizottság a szellemi tulajdon-jogokra vonatkozó stratégiában vállalta az átfogó és egységes európai szerzői jogi kódex létrehozásának mélyrehatóbb megközelítését. Az egységes európai szerzői jogi kódex kiterjedne a szerzői jogokra vonatkozó hatályos uniós irányelvek átfogó kodifikációjára, amelynek során vizsgálható, hogy szükséges-e a jelenleginél magasabb szintű harmonizáció.

Egyúttal lehetőség nyílna annak vizsgálatára is, hogy módosítandók-e az információs társadalomról szóló irányelvben⁵⁶ megengedett kivételek és korlátozások. A kódex megalkotása mellett vizsgálható annak lehetősége, hogy az EUMSZ 118. cikke alapján létrejöhet-e választható, egységes európai szerzői jogi oltalom⁵⁷. A választható oltalom önkéntes alapon kérhető a nemzeti jogcímek megtartása mellett. Az audiovizuális művek szerzői és gyártói a későbbiekben választásuk szerint kérhetnék műveik nyilvántartásba vételét, amelyet követően azok az EU egész területén érvényes oltalomban részesülnének. Alapos vizsgálatot igényelnek az egységes oltalom megvalósíthatósága és kézzelfogható előnyei, az iránta meglévő tényleges kereslet, valamint a meglévő területi védelemmel párhuzamos alkalmazásának következményei.

E területen, ahogy másutt is, aggályok merültek fel a tulajdonjogi információk pontosságával kapcsolatban. Így érdemesnek tűnik megvizsgálni az olyan rendszerek létrehozásának lehetőségeit, amelyek az audiovizuális művekhez fűződő tulajdonjogokkal kapcsolatos adatokat kezelik⁵⁸. Az audiovizuális műben felhasznált, korábban meglévő művekre és tartalmakra vonatkozó jogrendezés szükségére tekintettel érdemesnek tűnik megvizsgálni azokat a módszereket is, amelyekkel a tulajdonjogi információk megoszthatók az ágazatok között.

3.1. Kérdések

1. Melyek az audiovizuális műveket határokon átnyúlóan forgalmazó egységes digitális piac létrejöttének főbb jogi (szerzői vagy egyéb jogi) és nem jogi akadályai? Milyen keretfeltételeket kell módosítani vagy bevezetni az audiovizuális tartalmak dinamikus, egységes digitális piacának ösztönzésére és a több területre vonatkozó engedélyezés elősegítésére? Melyek a kiemelt szempontok?
2. Milyen gyakorlati problémák merülnek fel az audiovizuális médiaszolgáltatóknál az audiovizuális művekhez fűződő jogok (a) egy területen belüli; valamint (b) több területre kiterjedő rendezésével összefüggésben? Milyen jogok érintettek? Mely felhasználási módokra vonatkozóan?
3. Megoldhatók a szerzői jogok rendezésével kapcsolatos problémák az engedélyezési keretrendszer továbbfejlesztésével? Megfelelő az EU területi alapú szerzői jogi rendszere az online környezetben?

⁵⁶ Az információs társadalomban a szerzői és szomszédos jogok egyes vonatkozásainak összehangolásáról szóló, 2001. május 22-i 2001/29/EK irányelv.

⁵⁷ Lásd az Európai Bizottság „A szellemi tulajdon-jogok egységes piaca” c. közleményét (COM(2011) 287, 11. o.).

⁵⁸ Az audiovizuális gyártók az audiovizuális művek nemzetközi azonosítási rendszerének kialakításán dolgoznak (ISAN, audiovizuális művek nemzetközi szabványos azonosító száma). Jelenleg az ISAN nem tartalmaz tulajdonjogi információt, és a részvétel önkéntes. Egyes nagyobb egyesült államokbeli stúdiók hasonló rendszeren dolgoznak (EIDR, Entertainment Identifier Registry).

4. Milyen technológiai eszközökkel, például egyedi hozzáférési kódokkal lehetne lehetővé tenni a fogyasztók számára, hogy tartózkodási helyüktől függetlenül hozzáférjenek „saját” műsorukhoz vagy más szolgáltatásokhoz és azok tartalmához? Milyen hatással lehetnek ezek a megközelítések az engedélyezési modellekre?
5. Megvalósítható-e, és ha igen, milyen előnyökkel és hátrányokkal járna a műholdas sugárzásban alkalmazott származási ország elvének kiterjesztése az audiovizuális médiaszolgáltatásokra? Mi lenne a legmegfelelőbb módszer a származási ország meghatározására az online továbbítás tekintetében?
6. Milyen költségekkel és előnyökkel járna a szerzői jogok rendezésének technológiától független kiterjesztése az audiovizuális médiaszolgáltatások vezetékes, határokon átnyúló továbbkövetítésére? A kiterjesztés csak „zárt” környezetre, pl. az IPTV-szolgáltatásokra, vagy az internetes továbbkövetítés valamennyi nyitott formájára (simulcasting) is vonatkozzon?
7. A végfelhasználók által létrehozott és feltöltött online tartalomra (blogokra, podcastra, bejegyzésekre, wikire, mash-upokra, fájl- és videomegosztásra) épülő közösségi oldalak gyors fejlődésére tekintettel szükség van-e konkrét intézkedésekre?
8. Hogyan hatnak a technológia további fejleményei (pl. a számítási felhő) az audiovizuális tartalom forgalmazására, ezen belül a tartalom több eszközre való eljuttatására és arra, hogy a fogyasztók tartózkodási helyüktől függetlenül elérhessék a tartalmakat?
9. Hogyan segítheti a technológia a jogrendezést? Elősegítené-e az audiovizuális műveket azonosító rendszerek és a tulajdonjogi adatbázisok létrehozása az audiovizuális művek online forgalmazásával kapcsolatos jogrendezést? Van-e, és ha igen, mi ebben az Európai Unió szerepe?
10. A filmfinanszírozás és -forgalmazás jelenlegi, felosztott platformokra és a területenként elkülönült bemutatásra épülő modelljei az online audiovizuális szolgáltatások vonatkozásában is érvényesek? Mi a legjobb módszer a kizárólagossági megállapodás hatálya alá már nem eső régebbi filmek Unión belüli online forgalmazásának elősegítésére?
11. Célszerű-e megtiltani a tagállamok számára a kötelező érvényű bemutatási intervallumok fenntartását vagy bevezetését a filmgyártás állami támogatásával összefüggésben?
12. Milyen intézkedések szükségesek az európai művek részesedésének és/vagy kiemelkedő helyének biztosításához a lekérhető audiovizuális médiaszolgáltatást nyújtók műsorkínálatában?
13. Véleménye szerint milyen lehetséges előnyökkel és hátrányokkal jár a szerzői jog átfogó szerzői jogi kódex keretében történő uniós harmonizációja?
14. Mi a véleménye a választható, egységes uniós szerzői jogvédelem bevezetéséről? Milyen jellemzőkkel kell bírnia az egységes jogvédelemnek egyebek mellett a nemzeti jogokhoz való viszonyában?

4. A JOGTULAJDONOSOK DÍJAZÁSA AZ AUDIOVIZUÁLIS MŰVEK ONLINE HASZNOSÍTÁSÁÉRT

Az Európai Bizottság álláspontja szerint a jogtulajdonosok számára megfelelő díjazást kell biztosítani. Ezzel párhuzamosan a határokon átnyúló szolgáltatások egységes digitális piacon való fejlődése szempontjából alapvető fontosságú a határokon átnyúló szolgáltatásokkal kapcsolatos tulajdonviszonyok és jogok átláthatósága, valamint az, hogy az új szolgáltatások bevezetésének költségei kiszámíthatók legyenek. Végül soron a sikeres, határokon átnyúló szolgáltatások elősegítése az alkotók díjazásának emelkedésével jár.

Bár a kizárólagos gazdasági jogok és a védelem időtartama terén az Unióban széles körű harmonizációra került sor⁵⁹, a szerzőség és az eredeti tulajdonos jogának uniós harmonizációja egyelőre részleges. A Bizottság a Közösségen belüli filmalkotások és audiovizuális művek szerzőségével kapcsolatban a következőket állapítja meg:⁶⁰

„A harmonizáció eredményeként a film főrendezőjét valamennyi tagállam a film egyik szerzőjének tekinti. A közösségi jogalkotás azonban a filmalkotásokon és audiovizuális műveken fennálló szerzőség fogalmát nem harmonizálta teljes körűen. A részletes szabályok továbbra is eltérőek a tekintetben, hogy egy film létrehozásában közreműködő csoport tagjai közül a főrendezőn kívül ki tekintendő társszerzőnek.”⁶¹

Ezenfelül eltérőek a jogok átruházására és engedélyezésére, valamint a jogutódlásra vonatkozó nemzeti szabályok. A jogok átruházásának hatálya szintén tagállamonként változó⁶². Egyes vélemények szerint az Unión belüli megközelítések sokfélesége kihívást jelent az audiovizuális művek Unión belüli engedélyezésében, bonyolulttá és időigényessé téve azt.

4.1. A szerzők díjazása az online hasznosításért

A szerzők kizárólagos gazdasági jogaikat a gyártóra többnyire az audiovizuális mű létrehozásában való közreműködésükért (írás és/vagy rendezés stb.) fizetett átalány fejében

⁵⁹ 93/83/EGK irányelv a műholdas műsorsugárzásra és a vezetékes továbbközvetítésre alkalmazandó egyes szerzői és szomszédos jogi szabályok összehangolásáról; 2001/29/EK irányelv az információs társadalomban a szerzői és szomszédos jogok egyes vonatkozásainak összehangolásáról; 2006/115/EK irányelv a bérleti jogról és a haszonkölcsönzési jogról, valamint a szellemi tulajdon területén a szerzői joggal szomszédos bizonyos jogokról; 2006/116/EK irányelv a szerzői jog és egyes szomszédos jogok védelmi idejéről.

⁶⁰ COM(2002) 0691 végleges, 2002. december 6.

⁶¹ A francia jog szerzőnek tekint például számos, az audiovizuális mű elkészítésében közreműködő felet: a forgatókönyvírót, a filmes adaptáció szerzőjét, a párbeszédek szerzőjét, a kifejezetten a film céljára készült zenemű szerzőjét, valamint a filmre adaptált mű rendezőjét és zeneszerzőjét. Németországban társszerzőnek minősül mindenki, aki a mű elkészítéséhez alkotó módon hozzájárul. Az eddigi német bírósági gyakorlat szerint szerzőnek a rendező, az operatőr és a vágó tekintendő. Az Egyesült Királyságban, Írországban és Luxemburgban a film producere szintén az audiovizuális mű társszerzőjének számít.

⁶² Franciaországban például abból indul ki az audiovizuális művek jogi szabályozása, hogy a filmhez fűződő valamennyi gazdasági jog a gyártóra száll át. Ezzel szemben Ausztriában és Olaszországban a gyártó a filmalkotás mindennemű hasznosítási jogának eredeti tulajdonosa. Az Egyesült Királyságban a film eredeti szerzőjének a főrendezőt tekintik, a jogok pedig a megbízás elve alapján szállnak át a gyártóra; ez az elv abból indul ki, hogy a rendezőt a gyártó foglalkoztatja. Más tagállamok, így Belgium, Dánia, Finnország, Görögország, Portugália, Svédország vagy Hollandia szintén eltérő hatályt vesznek alapul.

ruházzák át. A szerzők rendszerint nem részesülnek alkalmankénti díjazásban műveik elsődleges felhasználása, pl. filmszínházi vetítés vagy DVD-k értékesítése után⁶³. Ugyanígy a tagállamok többségében nincs olyan keretrendszer, amelyben az audiovizuális művek szerzői alkalmankénti díjazásban részesülnének műveik online hasznosítása után⁶⁴.

Egyes tagállamokban (Franciaország, Belgium, Bulgária) az audiovizuális művek szerzőit képviselő közös jogkezelő szervezeteket szerződésük feljogosítja arra, hogy tagjaik nevében alkalmankénti jelleggel díjat szedjenek műveik televíziós sugárzása után. Más országokban (Spanyolország, Olaszország, Lengyelország) jogszabály szerint a végső forgalmazó (általában a műsorszolgáltató) felelős a szerzőnek járó alkalmankénti kifizetésekért. Ettől függetlenül a hasznosítás szempontjából rendezendő gazdasági jogokkal a gyártó rendelkezik.

Elmondható, hogy a szerzőknek nem származik gazdasági előnyük műveik online hasznosításából akkor, ha alkalmankénti jelleggel nem részesülnek arányos díjazásban. Ez orvosolható egyrészt azzal, hogy a szerzők elidegeníthetetlen jogot szereznek a díjazásra a kötelező jelleggel közösen kezelt hozzáférhetővé tételi joguk fejében. További lehetőség a szerzők egyedi vagy kollektív tárgyalóképeségének elősegítése. Ezzel maximalizálható a legeredményesebben a kizárólagos szerzői jogok értéke, különösen azért, mert a hozzáférhetővé tétel joga a jövőben az egyik legértékesebb tárgyalási előny lehet számukra.

4.2. Az előadók díjazása az online hasznosításért

Az audiovizuális művek szerzőihez hasonlóan a legtöbb uniós országban az audiovizuális művek előadóinak valamennyi kizárólagos gazdasági joga, így az interaktív online felhasználás céljára való hozzáférhetővé tétel joga is, jogszabály vagy szerződés alapján átalány fejében azonnal a gyártóra száll. Csak néhány tagállam, köztük Spanyolország biztosít méltányos díjazást az audiovizuális művek előadói számára annak érdekében, hogy arányosan részesedjenek előadásaik hasznosításának bevételeiből.

Elmondható, hogy harmonizált keretek között az előadók számára is biztosítani kell az elidegeníthetetlen jogot a díjazásra, amellyel a hozzáférhetővé tétel kizárólagos jogának átruházását követően is élhetnek. Az e jog alapján járó díjat szintén közös jogkezelő szervezetek szedhetnék be kötelező jelleggel. Ebben az esetben is mérlegelni kell azokat az egyéb lehetőségeket, amelyek a megfelelő díjazás érdekében biztosítják az előadók egyedi vagy kollektív tárgyalóképeségét.

A szerzők és előadók díjazását illetően elmondható, hogy a díjazással kapcsolatos jogok újabb rétegével egyrészt fokozódhat az akörüli bizonytalanság, hogy az engedélyeket kitől kell beszerezni (különösen a szerzőségekre vonatkozó harmonizált uniós szabályok hiányában), másrészt a felhasználóknak az egyes audiovizuális művekre vonatkozóan több díjazási igényt kellene kezelniük. Ez a lehetőség így az audiovizuális műveket forgalmazó online platformok fejlődése szempontjából hátrányosnak tekinthető, mivel növelné az üzleti költségeket, valamint a jogi és gazdasági bizonytalanságot.

⁶³ A bérleti jogról és a haszonkölcsonzési jogról szóló irányelv a szerzők és előadók számára elidegeníthetetlen jogot biztosít a méltányos díjazásra, amely a DVD-bérlet esetében is alkalmazandó. A díjazás nem tartozik a kötelező közös jogkezelés hatálya alá.

⁶⁴ A „hozzáférhetővé tétel” joga, amelyet az információs társadalomról szóló 2001. évi irányelvben biztosít, a legtöbb esetben azonnal a gyártóra száll át.

Fontos annak felmérése, hogy a megfelelő díjazás kizárólag a díjazással kapcsolatos új, közös kezelésű jogok bevezetésével garantálható, vagy alternatív mechanizmusok is kialakíthatók annak biztosítására, hogy a szerzők és előadók díjazása megfelelően tükrözze egy adott mű sikerét⁶⁵.

4.3. Kérdések

15. Szükséges-e a szerzőség fogalmának és/vagy az audiovizuális művekhez fűződő jogok átruházásának harmonizációja az audiovizuális művek Unión belüli, határokon átnyúló engedélyezésének elősegítéséhez?
16. Szükséges-e az audiovizuális művek *szerzői* számára a díjazás elidegeníthetetlen jogának európai szintű biztosítása annak érdekében, hogy a hozzáférhetővé tétel jogának átruházását követően műveik online felhasználása után arányos díjazásban részesüljenek? Ha igen, szükséges-e az, hogy a jog szerint járó díjazást jogkezelő szervezetek kötelező jelleggel kezeljék?
17. Milyen költségekkel és haszonnal járna e jog bevezetése az értéklánc valamennyi szereplője, köztük a fogyasztók számára? Milyen hatást gyakorolna kifejezetten az audiovizuális művek határokon átnyúló engedélyezésére?
18. Szükséges-e az audiovizuális művek *előadói* számára a díjazás elidegeníthetetlen jogának európai szintű biztosítása annak érdekében, hogy a hozzáférhetővé tétel jogának átruházását követően előadásaik online felhasználása után arányos díjazásban részesüljenek? Ha igen, szükséges-e az, hogy a jog szerint járó díjazást jogkezelő szervezetek kötelező jelleggel kezeljék?
19. Milyen költségekkel és haszonnal járna e jog bevezetése az értéklánc valamennyi szereplője, köztük a fogyasztók számára? Milyen hatást gyakorolna kifejezetten az audiovizuális művek határokon átnyúló engedélyezésére?
20. Biztosítható-e más eszközökkel a szerzők és előadók megfelelő díjazása, és ha igen, melyek ezek?

⁶⁵ Egy lehetséges megközelítés szerint az, hogy a szerzők és előadók díjazása megfelelően tükrözze egy adott mű sikerét, az átláthatóságra és a díjazásra vonatkozó kötelező érvényű szerződéses rendelkezések bevezetésével biztosítható.

5. A FELHASZNÁLÁS SPECIÁLIS ESETEI ÉS KEDVEZMÉNYEZETTJEI

5.1. Mozgóképörökséggel foglalkozó intézmények

A mozgóképörökséggel foglalkozó intézmények⁶⁶ közérdekű feladatainak (mint például a gyűjteményeikben található művek megóvása, helyreállítása, valamint kulturális és oktatási célokra való hozzáférhetővé tétele) megfelelően erősen érdekeltek archívumaik digitalizálásában, online platformokon való hozzáférhetővé tételében, valamint saját filmtáraikban digitális formában történő vetítésében. Ezek az intézmények a birtokukban lévő audiovizuális műveknek nem jogtulajdonosai, a műveket a kulturális tárház szerepének betöltéséből adódóan tartják. Fenntartásukat fejezték ki azzal kapcsolatban, hogy az általuk tartott művekhez fűződő jogok megszerzése időigényes és költséges. Aggályosnak tartják, hogy a jelenlegi uniós keretrendszer nem nyújt számukra megfelelő jogbiztonságot feladataik ellátásához, amelyek magukban foglalhatják az adathordozók és formátumok közötti migrációt, a művek egy vagy több távoli helyszínre történő, megőrzési célú továbbítását stb.

A „Szerzői jog a tudásalapú gazdaságban” c. zöld könyv⁶⁷, majd a Bizottság azt követő, „Szerzői jog a tudásalapú gazdaságban” c. közleménye⁶⁸ vitát indított az információs társadalomban a szerzői és szomszédos jogok egyes vonatkozásainak összehangolásáról szóló 2001/29/EK irányelv 5. cikke (2) bekezdésének c) pontjában (többszörözés könyvtári őrzés céljára), valamint 5. cikke (3) bekezdésének n) pontjában (helyben hozzáférhetővé tétel kutatók számára) foglalt nem kötelező kivételekről. A feladataik ellátásához szükséges jogbiztonság érdekében az európai filmarchívumok azt a véleményt fogalmazták meg, hogy e kivételeket kötelezővé kell tenni, alkalmazásukat pedig harmonizálni kell a tagállamok között.

5.2. Kérdések

21. Szükséges-e jogszabály-módosítás ahhoz, hogy a mozgóképörökséggel foglalkozó intézmények elláthassák közérdekű feladataikat? Szükséges-e a 2001/29/EK irányelv 5. cikke (2) bekezdésének (c) pontjában (többszörözés könyvtári őrzés céljára), valamint 5. cikke (3) bekezdésének (n) pontjában (helyben hozzáférhetővé tétel kutatók számára) foglalt kivételek alkalmazása a mozgóképörökséggel foglalkozó európai intézmények napi gyakorlatának jogbiztonságához?

22. Milyen egyéb intézkedések mérlegelhetők?

5.3. Hozzáférés az online audiovizuális művekhez az Európai Unióban

A 2010–2020 közötti időszakra vonatkozó európai fogyatékoságügyi stratégia a hozzáférés olyan akadályait említi, amelyekkel a fogyatékosággal élők szembesülnek. Kifejezetten megemlíti, hogy számos televíziós műsorszolgáltató továbbra is kevés feliratos vagy

⁶⁶ A mozgóképörökséggel foglalkozó intézmények vagy archívumok olyan közigazgatási szervek, amelyeket a tagállamok a filmalkotások és egyéb audiovizuális művek gyűjtésével, katalogizálásával, megóvásával, helyreállításával, valamint oktatási, kulturális, kutatási és egyéb nem kereskedelmi felhasználás céljából történő hozzáférhetővé tételével bíznak meg (lásd a mozgóképörökségről és a kapcsolódó ágazati tevékenységek versenyképességéről szóló, 2005. november 16-i 2005/865/EK európai parlamenti és tanácsi ajánlás (2) preambulumbekzdését, HL L 323., 2005.12.09., 57–61. o.). A filmalkotások letéti rendszere a tagállamok többségében létezik vagy törvényi letétként, vagy az állami támogatásban részesült filmalkotások köteles letétként helyezése formájában.

⁶⁷ COM(2008) 466, 2008.7.16.

⁶⁸ COM(2009) 532, 2009.10.19.

hanganyaggal bemutatott programot kínál. A stratégia a hozzáférés optimalizálását javasolja az európai digitális menetrendnek megfelelően.

A 2010 és 2015 közötti időszakra vonatkozó intézkedések között felsorolja annak szándékát, hogy a digitális menetrend értelmében végrehajtott jogszabály-módosításokat módszeresen értékelje a fogyatékkal élők jogairól szóló ENSZ-egyezmény alapján⁶⁹.

5.4. Kérdések

23. Milyen gyakorlati problémák merülnek fel azzal kapcsolatban, hogy Európában a fogyatékkal élők másokkal azonos alapon férjenek hozzá az audiovizuális médiaszolgáltatásokhoz?
24. Szükséges-e a szerzői jogi keretek módosítása ahhoz, hogy a fogyatékkal élők számára az audiovizuális művek jobban hozzáférhetővé váljanak?
25. Milyen gyakorlati előnyökkel járna az audiovizuális médiaszolgáltatásokhoz való hozzáféréssel kapcsolatos követelmények európai harmonizációja?
26. Milyen egyéb intézkedések vizsgálata szükséges ahhoz, hogy Európában több akadálymentes tartalom álljon rendelkezésre?

6. A KÖVETKEZŐ LÉPÉSEK

A Bizottság kéri az érdekelteket, hogy a jelen zöld könyvben foglaltakkal kapcsolatos észrevételeiket, valamint a konkrét kérdésekre adott válaszaikat az alábbi címre küldjék:

DG Internal Market and Services, Unit D-1 "Copyright"

E-mail: markt-d1@ec.europa.eu

Levelezési cím: European Commission (Európai Bizottság)

Internal Market Directorate General, Unit D-1 (Belső Piaci és Szolgáltatási Főigazgatóság, D-1 csoport)

Rue de Spa 2

Office 06/014

1049 Brussels

Belgium

Kérjük, válaszaikat **2011. november 18-ig**, elektronikus formában küldjék el. A válaszadó eltérő kérése hiányában a Belső Piaci és Szolgáltatási Főigazgatóság valamennyi választ közzéteszi honlapján. Kérjük, tanulmányozzák a jelen zöld könyv mellékletét képező adatvédelmi nyilatkozatot, amely személyes adataik és válaszaik kezelésével kapcsolatos információkat tartalmaz.

⁶⁹

Az egyezmény kulturális életben, üdülési, szabadidős és sporttevékenységekben való részvételről szóló 30. cikke kimondja, hogy a részes államok elismerik a fogyatékkal élő személyek azon jogát, hogy másokkal azonos alapon vegyenek részt a kulturális életben, és minden szükséges intézkedést megtesznek annak biztosítására, hogy a fogyatékkal élő személyek többek között hozzáférhető formában jussanak hozzá a televízió műsoraihoz, filmekhez, színházhoz és más kulturális tevékenységekhez. Kimondja továbbá, hogy a részes államok a nemzetközi joggal összhangban minden szükséges lépést megtesznek annak biztosítására, hogy a szellemi tulajdon-jogokat védő jogszabályok ne jelentsenek ésszerűtlen vagy megkülönböztető akadályt a fogyatékkal élő személyek kulturális anyagokhoz történő hozzáféréseivel szemben.